

לעשות זאת לכתחילה שמא יבוא כל אחד ויעשה מלאכה שלמה. והרי הוצאה אחת מדרבנן לעומד בחוץ והוצאה אחת לעומד בפנים.

אם פֶּשֶׁט בַּעַל הַבַּיִת אֶת יָדוֹ וּחִפֵּץ בַּתּוֹכָה לְחוּץ - לרשות הרבים, וְנִטַּל הָעֵנִי את החפץ מִתּוֹכָה והניחו ברשות הרבים, וּנְמָצָא שֶׁבַעַל הַבַּיִת עֵקֶר את החפץ והעני הניחו, או שְׁנֵתָן הָעֵנִי חִפֵּץ לְתוֹכָה - לתוך ידו של בעל הבית וְהִכְנִיס בַּעַל הַבַּיִת את החפץ לרשות היחיד, והניחו שם, וּנְמָצָא שֶׁהֵעֵנִי עֵקֶר וּבַעַל הַבַּיִת הֵנִיחַ - שְׁנֵי־הֵם פְּטוּרִים מִקְרָבֵן חֲטָאת, אבל אסורים לעשות זאת לכתחילה. והרי הוצאה נוספת מדרבנן לעומד בפנים והוצאה נוספת לעומד בחוץ:

דברים שאסור לעשותם סמוך לתפלת מנחה

משנה ב

לֹא יֵשֵׁב אָדָם בְּכָל יְמוֹת הַשְּׁבִיעִי לְפָנֵי הַסֶּפֶר להסתפר סְמוּךְ לְמִנְחָה - מנחה גדולה, עַד שְׁיִתְפַּלֵּל מנחה תחילה, שמא יישברו המספרים, ועד שיתקנו יעבור זמן תפילה⁴. וכן גוזרים שמא יימשך גם בפעולות הבאות, לכן לֹא יִכְנֹס אָדָם לְמִרְחֵץ סמוך למנחה עד שיתפלה, שמא יתעלף במרחץ ויתבטל מן התפילה, וְלֹא יִכְנֹס לְבוֹרְסָקִי - מקום עיבוד עורות, כדי להתעסק בעיבוד עורות, שמא ימצא קלקול במלאכה ויתחיל להתעסק בה,

וישלים התספורת: וְלֹא יִכְנֹס לְמִרְחֵץ. סמוך למנחה שמא יתעלף: וְלֹא לְבוֹרְסָקִי. מקום עבוד העורות, דלמא חזי פסידא וקלקול בעורות אם לא יניעם ממקומם ויתקנם, וימשך במלאכתו עד

ר' עובדיה מברטנורא שניהם פטורים. שלא עשה שום אחד מהם מלאכה שלימה. אבל אסורים לעשות כן שמא יבואו כל אחד בפני עצמו לעשות מלאכה שלימה בשבת. הרי שנים מדבריהם, אחת לעני בחוץ ואחת לבעה"ב בפנים. והא דלא חשיב שנים לכל אחד, עקירה לעני ועקירה לבעל הבית, הנחה לעני והנחה לבעל הבית, משום דלא חשיב אלא עקירות שהן תחלת המלאכה ואיכא למיחש שמא יגמרנה, אבל הנחות שהן סוף המלאכה לא קחשיב: ב לא ישב אדם לפני הספר. ואפילו בחול, ומשום דבעי למתני לא יצא החייט במחטו וכו' שמא ישכח ויצא, דדמי לגזרה דלא ישב אדם לפני הספר סמוך למנחה, שמא ישכח ולא יתפלל, משום הכי תנא להו הכא, ואידי דזוטרן מיליהו פסיק ותני להו ברישא, והדר מפרש מילי דשבת ומאריך בהן: סמוך למנחה. מנחה גדולה משש שעות ומחצה ולמעלה, וסמוך למנחה היינו מתחלת שעה שביעית, ואע"פ שעונתה מרובה, גזרה שמא ישבר הזוג של ספרים אחר שהתחיל להסתפר, ותעבור עונת התפלה קודם שיתקנו

ביאורים והרחבות

שניהם פטורים, משום שנאמר לגבי חטאת (ויקרא ד, כז): "מעם הארץ בעשותה" - העושה את כולה ולא העושה מקצתה.

4. פירוש: המשנה מונה דברים שאסור לעשותם סמוך לתפלת המנחה עד שיתפלה, שמא יימשך אחר עסקם ומתוך כך יעבור זמן התפילה. משנה זו הובאה כאן אגב המשנה שלאחריה, העוסקת בדברים שאין לעשותם ערב שבת עם חשכה.

ר' עובדיה מברטנורא שתעבור עונת התפלה: ולא לאכול. אפילו בסעודה קטנה, שמא ימשך בסעודה: ולא לדין. אפילו בגמר דין, שכבר שמעו טענות בעלי דינין ולא נשאר עליהן אלא לפסוק הדין בלבד, דלמא חזו טעמא ויסתרו מה שהיו רוצים לפסוק וחזרו להיות תחלת הדין: ואם התחילו. בחד מכל הני דאמרנו, אין מפסיקין, אלא יגמור ואח"כ יתפלל, והוא שיש שהות ביום לגמור קודם שיעבור זמן התפלה. והתחלת התספורת משיניח מעפורת של ספרים בין ברכיו, הוא הסודר שנותן המתגלח על ברכיו כדי שלא יפול השער על בגדיו. והתחלת המרחץ משיפשוט הבגד הסמוך לבשרו. ואית דמפרשי משיסיר הסודר שעליו שהוא ראשון להפשטת בגדיו.

והתחלת הבורסקי משיחגור בין כתפיו את בתי זרועותיו כדי להתעסק בעורות. והתחלת אכילה משיטול ידיו. והתחלת הדין משיתעטפו הדיינין בטליתן לשבת לדין באימה ובריאה, ואם היו מעוטפים ויושבים בדין ובא לפנייהם דין אחר סמוך למנחה, היא התחלת אותו הדין משיתחוו בעלי הדין בטענותם: מפסיקין לק"ש. מלתא אחריתי נקט, והכי קאמר חברים העוסקים בתורה, מפסיקים תורתן לקריאת שמע דזמנה קבוע, דכתיב (דברים ו') ובשכבך ובקומך: ואין מפסיקין לתפלה. שאין לה זמן קבוע דאורייתא. ולא שנו אלא כגון רבי שמעון בן יוחאי וחבריו שתורתן אומנותן, אבל אנו הואיל ואנו מפסיקין תורתנו לאומנותנו כל שכן שנפסיק לתפלה: ג לא יצא

ולא יתחיל לאכל סעודה, אפילו קטנה, שמא יימשך בה, ולא ישבו לדון עד שיתפללו תחילה, שמא ימצאו טעם לסתור את הדין ויטרדו מהתפילה. ואם התחילו בדברים אלו - אין מפסיקין - אין חייבים להפסיק, וזה בתנאי שיש לו זמן לסיים את עיסוקו וגם להתפלל, ואם לאו, יפסיק ויתפלל תחילה⁵.

תלמידי חכמים העוסקים בתורה מפסיקין את לימודם לקרות קריאת שמע שזמנה קבוע מן התורה (וכל שכן אלו שנמנו לעיל, שמפסיקים מעשיהם לקריאת שמע), ואין מפסיקין תורתם לתפלה - תפילת שמונה עשרה, שאין זמנה קבוע מהתורה⁶:

דברים שאסור לעשותם סמוך לכניסת השבת

משנה ג

לא יצא החיט במחטו התחובה בבגדו בערב שבת

ביאורים והרחבות

5. גרסינן בגמרא (ט, ב) מאימתי התחלת תספורת? אמר רב אבין: משיניח מעפורת של ספרין על ברכיו. ומאימתי התחלת מרחץ? אמר רב אבין: משיערה (יסיר) מעפרתו הימנו. ומאימתי התחלת בורסקי? משיקשור בין כתפיו. ומאמתי התחלת אכילה? רב אמר: משיטול ידיו, ורבי חנינא אמר: משיתיר חגורה. ולא פליגי, הא לן והא להו (בארץ ישראל התחלת סעודה כשנוטל ידיו, ובבבל התחלת סעודה כשמתיר חגורתו).

6. בגמרא (יא, א) שואלין (על המשפט "מפסיקין לקרות קריאת שמע"): הא תנא ליה רישא "אין מפסיקין"? ותרצו: סיפא אתאן לדברי תורה. כלומר, תלמידי חכמים מפסיקים מלימודם לקרוא קריאת שמע שזמנה מן התורה, אבל אינם מפסיקים לתפילה, לפי שאין לה זמן קבוע מן התורה. דתניא: חברים שהיו עוסקין בתורה, מפסיקין לקריאת שמע ואין מפסיקין לתפלה. אמר רבי יוחנן: לא שנו אלא כגון רבי שמעון בן יוחאי וחבריו שתורתן אומנותן, אבל כגון אנו מפסיקין לקריאת שמע ולתפלה.

סְמוּךְ לַחֲשֶׁכָה מחשש **שְׁמַא יִשְׁכַּח וַיֵּצֵא** בה משתחשך. וכן **וְלֹא יֵצֵא הַלְּבָבָר** - הסופר **בְּקוֹלְמוֹסוֹ** בערב שבת סמוך לחשכה, שמא ישכח ויצא עם הקולמוס משתחשך.

וְלֹא יִפְלֶה אִדָּם אֶת כְּלָיו - יבער כינים מבגדיו, וכן **וְלֹא יִקְרָא** מתוך הספר **לְאוֹר הַנֵּר** בליל שבת, שמא יטה את הנר כדי לקרב את השמן אל הפתילה שתדלק יפה, ונמצא מבעיר בשבת.⁷

בְּאֵמַת אֲמָרוּ חכמים, כלומר, הלכה מקובלת היא: **הַחֲזוֹן** - מלמד התינוקות **רוֹאֶה** לאור הנר **הַיֵּכָן הַתֵּינוּקוֹת קוֹרְאִים** בספר שלהם בליל שבת כשלומדים את פרשת השבוע, מפני שבעיון מועט כזה לא יטה⁸, **אֲכָל הוּא לֹא יִקְרָא** לאור הנר, שמא יטה אותו. אולם לתינוקות מותר לקרוא, משום שאימת רבם עליהם.

כִּיֵּצֵא בּוֹ גזרו חכמים, להרחיק את האדם מן העבירה, **לֹא יֵאָכֵל הַזֵּב עִם הַזֵּבָה** אף על פי

ר' עובדיה מברטנורא החייט במחטנו. אפילו תחובה לו בכגדו, שמא ישכח ויצא, ואומן דרך אומנתו חייב שדרך האומנים לתחבן בכגדיו כשיוצאים לשוק: שמא ישכח ויצא. משתחשך: הלבבר. הסופר: בקולמוסו. התחוב אחורי אזניו כדרך הסופרים: ולא יפלה את כליו. מבער כנים מבגדיו. תרגום בערתי הקדש פליתי: ולא יקרא לאור הנר. בספר, שמא יטה הנר להביא השמן לפי הפתילה כדי שידלוק יפה ונמצא מבעיר בשבת, ואפילו היה הנר גבוה שתיים ושלוש קומות, לעולם אסור לקרות לאור הנר אא"כ יש עמו אדם אחר לשמרו, או אם הוא אדם חשוב שאינו רגיל לעולם לתקן הנר: החזון. מלמד תינוקות: מהיכן התינוקות קורין. מהיכן יתחילו לקרות,

דבעיון מועט כי האי לא גזרינן שמא יטה. והתינוקות קוראין לפני רבן לאור הנר, שאימת רבן עליהם: אבל הוא לא יקרא. כל הפרשה, מפני שאין אימתן עליו, ושמירתן לא הויא שמירה. ומהאי טעמא נמי איכא למ"ד דאשה שומרת לבעלה אין שמירתה שמירה, שאין אימתה עליו: **כִּיֵּצֵא בּוֹ**. לעשות הרחקה מן העבירה, אמרו לא יאכל הזב עם אשתו זבה, ואע"פ ששניהם טמאים:

ביאורים והרחבות

7. גרסינן בגמרא (יב, ב): אמר רבה: אפילו גבוה (הנר) שתי קומות ואפילו שתי מרדעות (מוטות ארוכים) ואפילו עשרה בתים זו על גב זו. (משמע מהמשנה) חד הוא דלא ליקרי, הא תרי שפיר דמי. והתניא לא אחד ולא שנים? אמר רבי אלעזר לא קשיא, כאן בענין אחד כאן בשני עניינים (כשהתירו לשניים הרי זה כשעוסקים בענין אחד, ויחזירו זה לזה, וכשסרו בשנים כשעוסקים בשני עניינים). אמר רב הונא: ובמדורה אפילו עשרה בני אדם אסור (הואיל ורוחקים זה מזה, כל אחד עלול להטות). אמר רבא: אם אדם חשוב הוא מותר (שהרי אף בחול אינו רגיל להטות). ושואלין מהתוספתא: מיתיבי: לא יקרא לאור הנר שמא יטה, אמר רבי ישמעאל בן אלישע אני אקרא ולא אטה! פעם אחת קרא ובקש להטות, אמר: כמה גדולים דברי חכמים, שהיו אומרים לא יקרא לאור הנר. רבי נתן אומר: קרא והטה, וכתב על פנקסו: אני ישמעאל בן אלישע קריתי והייתי נר בשבת, לכשיבנה בית המקדש אביא חטאת שמנה. ומכאן, שאפילו אדם חשוב כרבי ישמעאל עשוי להטות את הנר? ותוצו: אמר רבי אבא, שאני רבי ישמעאל בן אלישע, הואיל ומשים עצמו על דברי תורה כהדיוט (כאדם פשוט ואינו מקפיד על כבודו).

8. בגמרא למדין, ש"רואה" אין הכוונה לקורא, שהרי אמר בסוף המשפט "לא יקרא", אלא "רואה" - הכוונה לסדר את ראשי הפרשיות שצריך לקרוא למחרת. ופרש"י: שמתוך שראש

ר' עובדיה מברטנורא
מפני הרגל עבירה. שמתוך שהם מתיחדים יבא לבעול זבה שהיא בכרת. וזב וזבה לרבותא נקט שהתשמיש קשה להן ואיכא למימר דודאי לא יבואו לידי הרגל עבירה, אפ"ה לא יאכלו זה עם זה: ד ואלו מהלכות. אין פולין ואין קורין לאור הנר דתנן במתניתין: בעליית חנניה בן חזקיה. שבקשו חכמים לגנוז ספר יחזקאל שדבריו נראים כסותרים ד"ת, כגון כל נבלה וטרפה מן העוף ומן הבהמה לא יאכלו הכהנים (יחזקאל מ"ד) כהנים הוא דלא אכלי הא ישראל אכלי, וכגון וכן תעשה

ששניהם טמאים ושניהם חולים, **מפני הרגל עבירה** - שמא יבואו לידי עבירה⁹:

מחלוקות בית שמאי ובית הלל בדיני שבת

משנה ד

ואלו - ההלכות הנזכרות, "ולא יפלה את כליו ולא יקרא לאור הנר", הן **מִן הַהֲלָכוֹת שְׁאֵמְרוּ חַכְמִים בְּעֵלִית חֲנַנְיָה בֶן חֲזַקְיָה בֶן גּוּרְיֹן* פְּשַׁעְלוּ לְבַקְרוֹ. נִמְנָו** - עמדו למניין להכריע את ההלכה, **וְרָבוּ בֵּית שְׁמַאי עַל בֵּית הַלֵּל** - בית שמאי היו מרובים על בית הלל, לפיכך הוכרעה הלכה כדבריהם, **וְשִׁמוּנָה עֶשֶׂר דְּבָרִים גָּזְרוּ בֵּית שְׁמַאי בּו בְּיָוֵם** ונתקבלו גזרותיהם להלכה¹⁰:

בשבעה בחדש (שם מ"ה) היכן נרמז קרבן זה בתורה. ונטמן חנניה בן חזקיה בעליה וישב שם ופירש ספר יחזקאל: **ושמונה עשר דברים גזרו בו ביום.** שנחלקו בית שמאי ובית הלל ועמדו למניין ורבו ב"ש ופסקו כמותם, כדכתיב (שמות כ"ג) אחרי רבים להטות. וכולהו י"ח דברים מייתו להו בגמ', ואלו הן, האוכל אוכל שהוא ראשון לטומאה או שני לטומאה, גזרו שיהא נעשה גופו שני לטומאה, ופוסל את התרומה במגעו, ששני פוסל בתרומה, הרי אלו **שתי** גזירות, אוכל אוכל

ביאורים והרחבות

הפרשה שגורה בפיו הוא נזכר בכולה למחר, ומסייע את שבעה הקורין בנקודה וטעמיה בלחש.

9. בגמרא (יג, א) למדין מהתוספתא: תניא: רבי שמעון בן אלעזר אומר: בוא וראה עד היכן פרצה טהרה בישראל, שלא שנינו לא יאכל הטהור עם הטמאה, (ובמילא לא יאכל איתה יחד משום טהרת חולין שזה ירבה). אלא לא יאכל הזב עם הזבה מפני הרגל עבירה.

10. בגמרא מובאות כל אותם י"ח גזרות שגזרו.

תשעה מהם דברים הפוסלים את התרומה, ואלו הם: א. האוכל אוכל ראשון. ב. והאוכל אוכל שני. ג. והשותה משקין טמאין. (הטעם הוא שלפעמים אוכל הוא מאכלים טמאים, או שותה משקים

חנניה בן חזקיה בן גוריון היה תנא קדמון שחי בדור שלפני חורבן הבית השני, נראה שהיה מראשי בית שמאי. כתב הרמב"ם בפירושו שהיה מבעלי החכמה מופלא שבדורו, והוקשו לחכמי אותו הדור עניני ספר יחזקאל, ונשתדל לבאר ענייניו ונתבודד בעליה לפרשו, והיו החכמים עליהם השלום מבקרים אצלו תמיד והוא עוסק באותו החבור, ובאחד הביקורים נזדמן שם קיבוץ גדול מתלמידי שמאי והלל, ולא נשאר באותו הדור מי שראוי להוראה שלא נמצא שם, ונמנו, והיו בית שמאי יותר, ונאמר "אחרי רבים להטות"... ובית שמאי כולם הסכימו על אלו השמונה עשר גזירות באותו היום והוחלט כך, וגזרו שמונה עשר דבר. והושוו בית שמאי ובית הלל באותו יום בשמונה עשר הלכות ולא נפלה ביניהם מחלוקת אפילו באחת מהן. בגמרא (יג, ב) גרסינן: מי כתב מגילת תענית? אמרו: חנניה בן חזקיה וסיעתו, שהיו מחבבין את הצרות (שנגאלים מהן, והנס חביב עליהן להזכירו לשבחו של הקב"ה - רש"י). אמר רבן שמעון בן גמליאל: אף אנו מחבבין את הצרות, אבל מה נעשה, שאם באנו לכתוב אין אנו מספיקין.